

PALU'DAKİ KÜLTÜREL MİRASIN YEREL YERLEŞİM DOKUSU-MODERNİTE-KORUMA BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

*The Evaluation Of The Cultural Heritage In Palu In The Context Of
Local Settlement Document-Modernity-Protection*

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KURUCU*

Özet

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu'da birçok mimari ve kültürel öge ulaşmıştır. Bizi geçmişimize bağlayan ,Mimari ve Kültürel mirasımızı oluşturan yapısal anıtların birçoğu ne yazık ki çeşitli nedenlerle günümüze ulaşamamıştır.. Anadolu'da yerel niteliklerin etkisiyle kurulan köklü yerleşimlerden biri de Elazığ iline bağlı Palu kentidir. Palu, hızla değişen ve modernleşen Anadolu kentleri arasında yerini almıştır. Tarih boyunca Asur, Huri, Hitit, Urartu, Pers, Sasani, Roma, Bizans, Emevi, Selçuklu, Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı olmak üzere birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Palu Kenti, tüm bu medeniyetlere ve inançlara göre, yere özgü niteliklerle birlikte gerek sanatsal, gerek estetik, gerekse mimari anlamda oldukça nitelikli bir yerleşim olmuştur. Bu çalışmanın amacı, yere, kültüre ve medeniyetlere özgü niteliklerle oluşmuş, yerel yerleşim dokularının günümüze ulaşan süreçteki değişimini Palu kenti özelinde, kültürel mirası sanat, estetik ve mimari bağlamda ele alarak irdelemektir. Bununla birlikte, Anadolu kenti olan ve hızla modernleşen Palu'da kültürü bir yaşam biçimini, yapı gruplarının ya da dokuların, yaşanan hızlı değişimden nasıl etkilendiği irdelenerek korumanın gerekliliğine dikkat çekmek hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel yerleşim, Mimari Doku, Kültürel ve Mimari Miras, Anadolu, Palu

Abstract

In Anatolia, which has hosted many civilizations, there have been many architectural and cultural elements from past to present. Unfortunately, many of the structural monuments that connect us to our past and constitute our architectural and cultural heritage have survived to our day. One of the rooted settlements established in Anatolia with the influence of local qualities is Palu city of Elazığ province. Palu is among the Anatolian cities that are rapidly changing and modernizing. Throughout history, the city of Palu, which has hosted many civilizations including Assyrian, Huri, Hittite, Urartian, Persian, Sassanid, Roman, Byzantine, Umayyad, Seljuk, Artuqid, Akkoyunlu and Ottoman, needs to have its own qualities according to all these civilizations and beliefs. has been a highly qualified settlement in terms of art, aesthetics and architecture. The aim of this study is to examine the changes in the local settlement patterns in the process which has been formed with the characteristics specific to the place, culture and civilizations and to examine the cultural heritage in the context of art, aesthetics and architecture. In addition to this, it is aimed to examine the culture, life style, structure groups or textures of the Anatolian city which is rapidly

* Fırat Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Elazığ/Türkiye E-mail: mkurucu2752@gmail.com

modernizing and how to influence this rapid change and to emphasize the necessity of protection.

Keywords: *Local settlement, Cultural and Architectural Heritage, Architectural Texture, Anatolia, Palu*

1. GİRİŞ: PALU

Anadolu, tarih boyunca farklı kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde de çok kültürlü bir yapıda olan Anadolu'da tüm bu kültürler, uyum içinde, bir arada varlıklarını devam ettirmektedir. Hem geçmişte hem de günümüzde görülen bu çok kültürlü ortam, Anadolu'nun sanatsal, estetik ve mimari olarak gelişmesinin yanı sıra sosyo-kültürel olarak ta birçok -izm ler bırakmasını sağlamıştır,

Topoğrafik yapısı, coğrafi konumu ve doğa güzelliklerini irdelediğimizde Elazığ Kenti ve önemli ilçelerinden Palu yöresi tarih öncesi çağlardan itibaren çeşitli medeniyetlere ev sahipliği ve başkentlik yapmış, şehirleşme süreci ise Urartu öncesi ve sonrasındaki gelişmelere bağlı olarak şekillenmiş ve günümüze değin stratejik konumunu koruyan bir kent merkezi olarak kalmıştır.

Ülkemizde geçmişin izlerini taşıyan ve bir Anadolu kenti olarak farklı dönemlere ait birçok mimari mirası bünyesinde barındıran yerleşimlerden biri de Palu olmuştur. Tarihi, yapılan kazı çalışmalarından elde edilen buluntulara göre M.Ö. 5000'e kadar uzanan Palu günümüze uzanan süreçte Sümerler, Hurriler, Hititler, Asurlular, Urartular, Persler, Romalılar, Sasaniler, Bizanslılar, Emeviler, Abbasiler ile beraber Selçuklu Devleti, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Çubukoğulları Beyliği ve Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde kalmıştır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kentsel ve mimari anlamda önemli değişimlerin yaşanmaya başladığı Palu, aynı zamanda başta Hristiyanlık ve Müslümanlık olmak üzere farklı inançları da bünyesinde barındırmış, günümüzde hızla gelişen, modernleşen ancak kültürel/mimari mirasın kısmen korunabildiği önemli bir kent hâlini almış olup, zamanla yerleşim değişime uğramış; günümüz Palu kent dokusu oluşurken Palu yerleşimine ait eserlerin ancak bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir.

Bir kentin oluşmasında en önemli yapı taşı olan kaleler, köprüler, ulaşım aksları, yollar, su yapıları, konut mimarisi; bilinen en eski yapı türü olmasına karşın, gerek çeşitli medeniyetlerin iç ve dış hesaplaşmalarından, gerekse dini, siyasi ve askeri gücün ön plana çıkmasıyla birçok yıkım ve tahribatla yüz yüze kalmış ve günümüze dek yeterince korunamamıştır. Bu bağlamda kültürel miras olarak adlandırabileceğimiz birçok yapı, hamam, konut, kale, çeşmeler, köprüler v.s. den bazıları günümüze dek gelebilmeyi başarmıştır.

Kültürel miras olarak nitelendirilebilecek bu öğelerin bir bölümünü de mimari miras oluşturmaktadır. Tarih boyunca farklı birçok medeniyete ve yaşam biçimine ev sahipliği yapan Anadolu'da bu medeniyetlere ait kültürlerin bir yansıması olarak mimari miras, zengin sanatsal ve estetik öğelerle de gelişt-

rilmiştir. Bu bağlamda Anadolu, gerek sanat ve estetik anlamında, gerekse sosyo-kültürel ve teknik anlamda örnek teşkil eden mimari mirasa sahip önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Kültür çeşitliliğinin ve buna bağlı olarak kültürel/mimari mirasın yoğun olduğu Anadolu’da söz konusu mirasın bir kısmının korunarak günümüze ulaştığı, bir kısmının ise yok olduğu bilinmektedir. Bu anlamda koruma, Anadolu kültür ve medeniyetlerinin etkisiyle gelişen mimari mirasın gelecek nesillere aktarılabilmesi için büyük önem taşıyan bir yaklaşımdır. Buradan hareketle tüm dünyada tartışılan ve çeşitli tüzüklerle güvence altına alınan/geliştirilen koruma yaklaşımı, Anadolu kentleri için de büyük önem taşımaktadır.

Bu birbirinden farklı kültür ve inanışlara sahip uygarlıklardan geriye daha küçük boyutlu yerleşim yapılarından arzu edildiği kadar bilgi ve belge kalmamıştır. Yapılan incelemelerde, özellikle kırsal kesimde doğada çabuk bulunmasından, kolayca işlenebilmesinden ve deprem karşısındaki performansından dolayı taş ve kerpiçli yapılara önem verilmiş, çeşitli kale yapıları, saraylar, konut yapıları, hamam ve köprüler taş ve kerpiç malzeme karışımından inşa edilmiştir. Yapılarda ve günlük yaşamda doğal malzemeler tercih edilmiş olup, ihtiyaçların doğal yollardan temin edilmesi amaçlanmış, çevreye en az zarar verilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda inşa edilen çeşitli geleneksel evler ve köy mimarisi iş gücü fazla maliyet gerektirmeyen, uygulaması basit tekniklerle doğal malzeme ve kerpiçten inşa edilmişlerdir. Dolayısıyla da yaşanan çoğu doğal afetlerden dolayı doğal ekolojik malzeme ürünü olan bu yapılardan günümüze pek fazla izler kalamamıştır. Evler, doğal afet, seller, ve zor iklim koşullarına göre dayanıklı yapılması sağlanmıştır.(Gül, 43;Apaydın, 43) İnsanoğlu yerleşik düzene geçtikten sonra, dış ortamın olumsuz koşullarından korunmak için, doğal malzemeye dönemin yapım tekniği, malzeme, yerel usta, v.s. kullanarak belli bir mimari üslup dahilinde geleneksel yapılar-konutlar inşa etmişlerdir. Özellikle, doğal koşullar (iklim koşulları, arazi yapısı, toprak özellikleri, vb.) ekonomik koşullar, sosyal ve kültürel yapı özellikleri, gelenekler, örf ve adetler, (Eldem, 1984;Kuban, 1995,Gürer, 2006; Gül, 2009), teknolojik gelişmeler, göç, işsizlik, deprem, farklı mimari özelliklere sahip yapısal ve mekansal farklılıklar sonucu yöreye özgü olarak gelişen geleneksel olarak tanımlanabilen ve onların oluşturduğu anıtsal yapılar Palu Kültürel Mirasın ve yerel yerleşim dokusunun biçimlenmesinde önemli rol almıştır.

Dolayısıyla bu çalışma kapsamında öncelikle kültür ve kültürel miras kavramları, ardından modernleşen kentler bağlamında Anadolu’nun gelişimi irdelenerek, söz konusu modernleşme ve değişimin sosyo-kültürel, çevresel ve teknolojik sebepleri Palu özelinde irdelenmesine çalışılmıştır. Anadolu’da bulunan yerel yerleşim dokularının günümüze ulaşan süreçteki değişimi ve modern birer kente dönüşümü, bu değişime sebep olan kullanıcı etkisi, tasarım etkisi, teknoloji etkisi ve koruma bilincinin henüz gelişmemesine bağlı olarak ortaya çıkan durumlar ele alınacaktır. Bu bağlamda Palu kenti tarihi, coğrafi, sosyo-kültürel, sanatsal ve mimari anlamda detaylandırılacaktır. Yapılan araştırmalar

ve gözlenen değişimler ışığında kentin modernleşme sürecindeki sanatsal, estetik ve mimari kayıpları değerlendirilecektir.

Palu ve çevresinde, yeni Palu şehrinin kentleşme sürecini etkileyen, turizm açısından görülmeye değer birçok doğa, tarihi ve kültürel miras vardır. Ancak bunlardan bazılarını konumuz içerisinde tanıtmaya çalışacağız.

1.1. COĞRAFYA-PALU

Palu İlçesi, Elazığ İl merkezine uzaklığı 77 km olup, Yüzölçümü 410 km² dir. İlçe Merkezinin tam ortasından geçen Murat nehri geçmekte olup kent, deniz seviyesinden 844 metre yüksekliktedir. Palu, ilk olarak Murat nehrine yakın kale eteklerine kurulmuştur. Gelişen olaylar neticesinde nehre yakınlığını koruyacak şekilde kent merkezi yer değiştirmiştir. “Palu, Doğu Anadolu’da Murat Nehri kıyısında yer alan oldukça eski bir yerleşim merkezidir. Murat Vadisi’ni kontrol eden yüksek bir tepede bulunan kalesi, Urartular döneminde inşa edilmiştir. Önceleri kale içinden ibaret olan yerleşme, zamanla kale dışına da taşarak nehre doğru yayılmıştır.” (Çakar, E., 2018) Çukur bir sahada yer almaktadır. Murat Nehri’nin sağ sahilinde vadi tabanı düzlüğü ile demiryolu çevresinde bir yerleşimdir. İlçe merkezi yüksek tepelerle çevrilidir. Palu- Kovancılar arasındaki düz alanlar yeni yerleşim alanları olarak kullanılmaktadır.

Palu (Şimşat) Kalesi çevresindeki kalıntılardan Palu'nun zaman içerisinde, yerleşme alanının üç kez değiştiği anlaşılmaktadır. İlk yerleşme yeri bugünkü Palu'nun 1,5 km. kadar doğusunda yer alan kale içidir. Daha sonra genişleyerek kalenin eteklerinde yayılan Palu, yangın ve heyelan nedeniyle iki defa daha yer değiştirmiş ve 1953-1954 yıllarında bugünkü mevkiinde kurulmuştur. İlçede günümüze gelebilen kültür varlıkları arasında; Urartulardan kaldığı sanılan Palu (Şimşat) Kalesi, bir kilise kalıntısı, Palu Ulu Camisi, Merkez Camisi, Alacalı Mescit, Cemşit Bey Mescidi ve Türbesi ile 13.yüzyıla tarihlenen bir hamam bulunmakta Palu İlçesinde bulunan kültürel varlıklarımız arasında; Tarihi Palu Köprüsü, Cemşit Bey Türbesi ve Mescidi, Alacalı Mescit, Merkez Cami, Ulu Cami, Küçük Cami, Seydili Köyü Cami, Tarihi Kilise, Surp Boghos Vank Kilisesi, Kindik Kilisesi, Kindik Hamamı bulunmaktadır. 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre Palu'nun toplam nüfusu 23.066’dır. (Kudep, 2018)

1.1.1. TARİHÇE-PALU

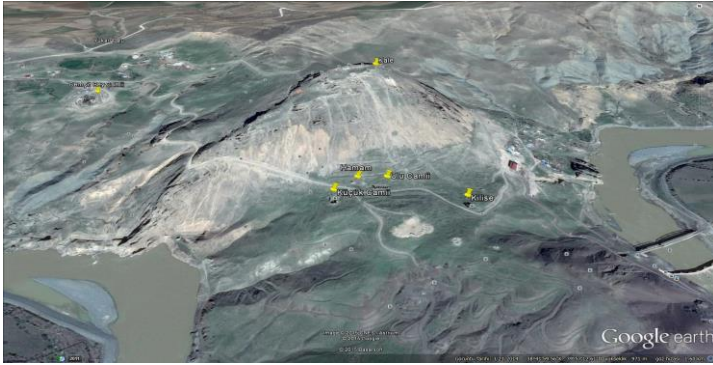
Palu ilk çağlardan beri bölgenin önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Yapılan kazı çalışmalarının ışığında M. Ö 5000 yıllarına ait bulguların olduğu tespit edilmiştir. Tarih boyunca Sümerler, Hurriler, Hititler, Asurlular, Urartular, Persler, Romalılar, Sasaniler, Bizanslılar, Emeviler, Abbasiler gibi değişik kültür ve medeniyetlerin beşiği konumundaki Palu, VII. Yüzyılda Müslüman Arapların eline geçmiştir. XI. yüzyıl sonlarına kadar Palu ve çevresi Bizans ile Müslümanlar arasında mücadele alanı olmuştur.” (Ünal, M.A., 1992) Aynı zamanda önemli stratejik ve ticaret ağı üzerinde olmasından dolayı

önemini korumuştur. Bölgeye, Urartu öncesinde göçebe veya yarı göçebe kavimler egemen olmuş, bu küçük devletçiklerden sonra yöreye hakim olan Urartular geniş bir coğrafyada egemenliklerini sürdürüp başkentlerini Van-Tuşba'dan sonra Palu Vilayeti yapmışlardır. Türk akınlarının başlamasıyla bölgeye önceleri Çubukoğulları, Artukoğulları Beyliği ve Anadolu Selçuklu Devleti hakim olmuştur. Daha sonraları İlhanlılar, Dulkadiroğulları ve Akkoyunluların hâkimiyeti altına girmiştir. Çaldıran Zaferinden sonra Cemşid Bey'in yönetiminde Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır.

2. PALU'DAKİ MİMARİ VE SANAT YAPILARI

Palu merkezinde ve çevresinde görülmeye değer, doğal, kültürel ve tarihi birçok yer bulunmaktadır. Palu girişinde yöresel olarak Murat Nehri üzerindeki Palu köprüsünün önemli bir ulaşım aksı ve ticaret ağı üzerinde olması Palu'nun önemini gösterir niteliktedir. Kent merkezine yakın Palu Ulu Camisi, Merkez Hamamı, ilçeyi tepeden izleyen kilisesi, önemli su yapılarından Habap köyü sınırları içindeki restorasyonu yapılmış Habap çeşmeleri, Manastır, Cemşid Bey türbesi ve sivil konut mimarisi ile Palu, önemli kültür turizm merkezlerinden biri konumundadır. Gerek Elazığ'a gelenler, gerekse Palu ve Kovancılara doğru devam edenler mutlaka buraları gezi güzergahları içerisine katarlar.

Palu kentinin tam ortasından geçen Murat Nehri suyu, coşkulu akışıyla köpük köpük beyaz bir hal alır. Dağlar ve tepelerle çevrili kent çevresinde, bazen yayan bazen araçla ulaşılan kiliseler doğayla tarihi birleştirmektedir. Çalışma alanı olarak; İlçe merkezi içindeyse tarihsel mekanlar olarak Hamam, Ulu Camii, türbeler, tarihi mezarlıklar ve buradaki mezar taşları görülecek yerler olarak dikkat çeker. (Tablo:1)

Tablo:1- Palu Yerleşimi (Google Earth)

2.1. PALU KALESİ

Eski Palu yerleşiminde Murat nehri'nin kuzeyindeki alanda kayalık bir kütle üzerinde oluşturulan kale yapısı, mevcut sur duvar izleri ölçeğinde kuzey-doğu-güneybatı doğrultusunda gelişmiş, Güney ve doğu eteklerinde Murat suyu ile kuşatılmış, yalnız Palu, Kovancılar, Karakoçan alanını değil aynı zamanda Murat Nehri'nin doğu ve batı geçtiği noktaları da denetim altında bulunduran

hakim bir konuma sahiptir. Kuzey ve batıdan da sarp kayalıklarla korunmuş ve dünyada bir eşi olmayan bu doğal korunaklı tüm çevreye hakim ve görkemli konumuyla Urartular'ın yerleşim geleneğindeki tüm koşulları taşıyarak bu yönüyle başı çekmektedir. Palu Kalesi'nin içinde yer alan kimi mekânlar ve diğer buluntular, en az kale kadar ilginç ve önemlidir. Bu buluntulardan “Menua Yazıtı” ya da literatürdeki adıyla “Palu Yazıtı”, kentin bilinen en eski adı olarak “Şebeteria” adını vermesi bakımından oldukça önem taşır. Her Urartu'nun eyaleti olan bu kent adı, Urartu öncesi Halkların verdiği isimdir. (Foto:1-2)

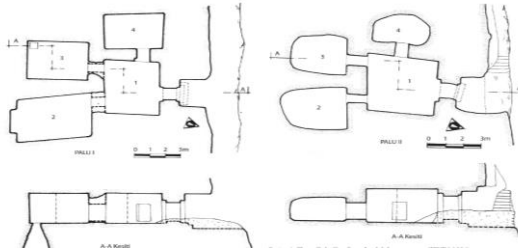

Foto:1- Palu Kalesi Genel Görünüm

Foto:2-Urartu Kitabesi

Evliya Çelebi'nin ifadesi ile “Göge baş uzatmış bir kale” olan Palu Kalesi, birçok medeniyetin izlerini taşıyor. Özellikle taş işçiliğinde ve mimaride çığır açan Urartu Krallığı bu medeniyetlerin başında geliyor.

Tablo:2. Çok Odalı Kaya Mezarları (Sevin, 1994)

Urartu Dönemi'nin kale içinde yer alan en ilginç yapıları arasında, kale kayalıklarının kuzeybatı yönünde yer alan ve ulaşılması oldukça zor olan kaya mezarlarıdır. Başkent Tuşpa (Van) örneklerinde olduğu gibi çok odalı olarak planlanan ve planlamadaki üç ayrı kaya mezarının bulunması, Palu ve kalesi için oldukça önemlidir. (Tablo:2)

2.2. KİNDİK MESCİDİ (KİLİSESİ)

Palu Kaymakamlığı tarafından hazırlatılan levhada ‘Kindik Taşı Kuzey Önü’ adı ile belirtilmiş olup, erken Bizans dönemine denk gelen inşa süresi ile daha sonra mescid olarak kullanıldığı kayıtlarda belirtilmektedir. (Elazığ Dergi, 52.) Eski Palu yerleşiminin Aşağı Mahalle’sinde yer alan yapı, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı harim, harime kuzeyde birleşik aynı doğrultu ve plandaki son cemaat yeri ve harimin doğusunda yer alan kare planlı bir mekândan oluşmaktadır.

Kindik kayalığının kuzeyinde Murat çayına bakan yamacın tepesinde yer alan Kindik Mescidi (kilisesi), doğu-batı yönünde yer alan tek mekanlı 16x11 m ebatlarında dikdörtgen planlı günümüzde tonoz örtüsü yıkılmış yığma taş olarak inşa edilmiştir. Güney duvarı tamamen, batı duvarı kısmen tahrip olan harimin kuzey duvarında eksende ve iki yanında yer alan açıklıklardan; eksende yer alan harime giriş kapısı iken, diğer iki açıklık pencere açıklıklarıdır. Batı duvarı sağır olan harimin doğu duvarında yer alan ve eksende yer alan basık payeden kuzey ve güney duvara atılan basık sivri kemer ile oluşan ikili açıklıktan, kare planlı bölüme geçilir. Güney duvarın doğu tarafında yer alan ve kısmen izi görülen pencere açıklığı, yıkılan bu duvarın ekseninde yer alması gereken mihrap nişinin iki yanında, iki adet pencere düzenlemesi olması gerektiğini göstermektedir (www.Palubeltr/16.09.2018).

Foto:3- Kindik Mescidi (Palu Kaymakamlığı Arşivi)

2.3. ALACALI MESCİD

Eski Palu yerleşiminin Zeve Mahallesi kesiminde, Çarşıbaşı'na giden yol üstünde, Dükkanönü Camisi'nin karşısında yer alan Alacalı Mescid, kare planlı bir harim ve ona batıda birleşik, kuzey-güney doğrultusundaki dikdörtgen planlı son cemaat yerinden oluşur.

Doğu duvarı dışı açıklık vermeyen yapının, doğu iç duvarında eksende ve eksenin her iki yanında eş aralıklarla üç adet duvar nişi yer alırken; batı duvarın kuzey ve güneyine doğru olan alanda, son cemaat yerine açılan iki adet giriş açıklığı bulunur. Güney duvar ekseninde bulunan mihrap nişi ve her iki yanındaki pencere açıklığına karşın; kuzey duvarın ekseninde bir adet pencere,

bu pencerenin hemen doğusunda bir adet niş ve batısında çatıya çıkışı sağlayan merdivenlere açılan kapı açıklığı yer alır.

Foto:4- Alacalı Mescidi (Palu Kaymakamlığı Arşivi) **Foto:5-** Alacalı Mescidi (S. Yapıcı Arşivi)

2.4. KARA ÇEMŞİD BEY CAMİİ VE KÜLLİYESİ

Palu'da kıymetli eserler bırakmış olan Cemşid Bey'in kendi adına yaptırmış olduğu Eski Palu yerleşiminin Zeve Mahallesi'nde olan bu külliye 4 kısımdan oluşmaktadır. Bunlar; Cami, Türbe, Merde ve Hazire'dir.

2.4.1. Cami

Eski Palu'ya girdikten sonra kale tarafına giderken hemen yolun sağ tarafındadır. Bölgede meydana gelen tabii afetler ve depremler sonucunda büyük hasarlara uğrayan camii, yeniden onarım görmüştür. Giriş kapısı bir tane kuzeydendir. Camiinin şu andaki kubbesi de orijinal olmayıp çöktükten sonra yeniden aslına uygun olarak yapılmıştır. (Foto:5)

Foto:5- Çemşid Bey Camii (Palu Kaymak. Arşivi)

2.4.2. Çemşid Bey Türbesi

Palu'nun hem tarihi hem de mimari bakımından en dikkate değer türbesidir. Türbe Cemşit Bey külliyesine aittir. İstanbul ve yerli mimarların ve sanatkârların son derece titiz bir çalışmasıyla meydana getirilmiştir. Türbe sekizgen kaideli ve gövdeli olup, tek katlıdır. Giriş kapısı doğuda olup, dıştan kesme, içten ise moloz taşla kaplı olarak yapılmıştır. İçte kubbeyle sekiz kemerli kısımdan geçilir. Türbe içten 2.08 m., dıştan 4.10 m., giriş kapısı iki yanda sütunlu, sivri kemerli, kapılı ve dikkat edildiğinde iki sütunun birbirine benzemediği

görüldür. Bu Selçuklu tipi özelliği olmasına rağmen Osmanlı devrine aittir. Zamanla yıkılan ve çöken kubbe 1997 yılında yeniden yapılmıştır. Külliye de ayrıca bir medrese ve hazirede bulunmaktadır.

2.5. ULU CAMİİ

Eski Palu Çarşıbaşı Mahallesi merkezinde yer alan yapı,6 doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olup, dikdörtgen harimin batısında avlu kısmı ve çeşmesi yer almaktadır. Genel olarak büyük oranda sağlam görülen beden duvarlarına karşın, örtü sistemi tamamen çökmüş durumdadır. Doğu-batı doğrultusundaki eksen de yaklaşık eş aralıklarla yapılan payelerden, kuzey-güney doğrultusunda birbirlerine ve beden duvarlarına atılan kemerlerle desteklenen, mihraba dik altı sahindan oluşan harimin güney duvarında; batıdan itibaren ilk iki sahinde üst seviyede pencere açıklığı, üçüncü sahinde mihrap nişi ve üstünde pencere, dördüncü ve beşinci sahinlerde yine pencere açıklığı yer alırken, altıncı ve son sahinde, olasılıkla mahfil amaçlı bir giriş kapısı yer alır. (Foto:6)

Foto:6- Ulu Camii (Palu Belediyesi Arşivi)

2.6. PALU KÖPRÜSÜ

Eski Palu yerleşiminin doğusunda, Kındık mevkiinin hemen yanından akmakta olan Murat Nehri üzerinde doğu-batı yönünde kurulmuş olup, büyük oranda tahrip olmuş, yapılan son dönem onarımlarında orijinallikten uzak beton dökümler yapılarak yapılan tamamlamalar, yer yer orijinal ayakları da kapatmıştır. Hakkında çok fazla kaynak ve tarihi bilgi bulunmasa da var olan kaynaklarda genel olarak “Murat Köprüsü” olarak anılmaktadır. Bununla birlikte “Palu Köprüsü” ya da sadece “köprü” olarak kullanımlara da rastlanılmaktadır. Bu kullanım içindeki bir kaynağın isim vermekten kaçınması, köprünün gerçek adının bilinmemesidir. Olasılıkla günümüzde kullanılan “Murat Köprüsü” adı, köprünün üzerine kurulduğu nehir adıyla ilişkilidir. (Kudep-Elazığ) (Foto:7)

Palu köprüsündeki süsleme Hasankeyf köprüsü üzerindeki insan figürleri arasında benzerlik görülmektedir.

Köprünün orijinal hali yıkıldıktan sonra, çeşitli dönemlerde tamir edilmiştir. 4. Murad'ın Bağdat seferine giderken üzerinden geçtiği bu köprüyü tamir ettiği bilinmektedir. Daha önceki tamiratlar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız köprünün üstü yıkıldıktan sonra ahşap olarak yapılmıştır. Ahşap olarak ne zaman yapıldığı da bilinmemektedir.

Foto:7- Palu Köprüsü 2018

Foto:8-Palu Eski Hali (Palu Bel.Arşv)

2.7. PALU HAMAMI

Eski Palu'nun Çarşıbaşı Mahallesiindeki Hamam, Küçük Camii ile Ulu Camii arasında olup, kapı üzerinde bugün mevcut olmayan kitabesine göre hicri 1070 (miladi 1659/60 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Yapı şekli olarak klasik Osmanlı hamamlarına benzemektedir. Dış cephesinde ağırlıklı olarak kaba yonu taş ve moloz taş ağırlığı hissedilen yapı beden duvarları, yaklaşık olarak iç mekânlarda da aynı görüntüyü vermektedir.

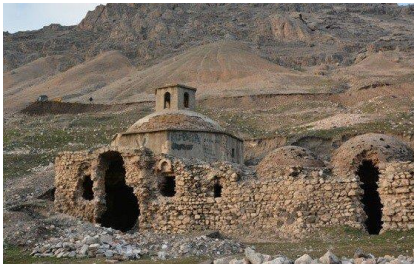

Foto:9-Palu Hamamı Eski Hali (KUDEP)

Foto:10-Palu Hamamı Restorasyondan Sonra

Hamam; soyunma ve ılıklik bölümü, tarşlık ve tuvalet bölümü, sıcaklık bölümü ve külhan/cehennemlik bölümü diye dört bölümden oluşmaktadır. Soyunmalık güney ekseninde yer alan giriş, hafif dışa taşkın bir taç kapı şeklinde düzenlenmiş, her iki yanında dışta yonca yaprağı ya da üç merkezli kemere sahip bulunan pencereler görülmekte, kapının üstünde ise yapım kita-

besi yer almaktadır. Ilıklık kısmı kare planlı ve üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbe üzerinde aydınlık feneri mevcuttur. Ilıklık bölümüne bir iki basamakla inilmekte olan bu bölümün ortasında bir şadırvan ve üç kenarında da soyunma odaları ve dinlenme yerleri mevcuttu. Ilıklık bölümünden ikinci mekâna geçildiği zaman sol tarafta iki katlı bir mekan alt katı taşlık üst katı ise havlu ve mamam malzemelerinin depolandığı alan olarak kullanılmaktaydı. Bu mekânın karşı tarafında ise tuvalet bulunmaktaydı.

Aşağı mahalle’de bulunan Hamam’ın yapılış tarihi bilinmemekle beraber kare planlıdır. Tavan kısmı kubbeli olup etraf duvarları kemerlidir. Tek bir girişi olup tek odalı ve kare şeklindedir. Duvarlarda su olukları halen mevcut olup, dışarıdan girilen ufak bir odası mevcuttur. Diğer bir hamam ise, Zeve’de Cemşid Bey Camii kuzeyinde olup, yapılış tarihi bilinmemekle beraber Cemşid Bey Camisi ile aynı tarihte yapıldığı tahmin edilmektedir. tamamen yıkılmış bir haldedir. Hamam eski Palu Çarşıbaşı Mahallesiinde bulunur. Küçük Cami ile Ulu Cami arasında bulunur. Bu hamam yapılış tarihi 1619 yılında yapılmıştır. hamam Osmanlı eseri olup uzun yıllar yöre insanına hizmet etmiştir.

2.8. KEKLIKDERE KİLİSESİ-PALU (SURP KRİKOR LUSAVORİÇ)

Palu kenti Anadolu’nun diğer kadim şehirleri gibi yabancı gayrı müslim insanların da yoğun olarak yaşadığı yerlerden birisi olduğu için Palu Kalesinin çevresine birçok manastır, kilise, katedral yapısı yapılmıştır. Günümüzde bazılarının kalıntı izlerine bazılarında sadece duvar ve yıkılmış mekanlarına rastlanılmaktadır. Bunlardan Surp Giragos, Surp Sarkis, Surp Asdvadzadzin ve pskiposluk merkezi olduğu söylenen Surp Krikor Lusavoriç kilisesi de bulunmaktadır. (Elazığ Dergi, 27) Halk diliyle keklikdere ismiyle bilinen kilise, Eski Palu’nun Çarşıbaşı Mahallesiindeki Kilisenin kitabesi olmayıp, bir ortaçağ eseri olup, Bizans dönemine ait olduğu sanılmaktadır. Kilise,, tek mekanlı olarak kare planlı, 11.60x20 m boyutlarında inşa edilmiş olup, vaftiz şapeli ve vaftiz kurnasına sahiptir. Yapı moloz taşla, kare mekan taşıyan ayak kısımlarında ise kesme taş malzeme kullanılmıştır. Bu kilisenin ayakta tek kalan kısmı sadece naos kısmı olup, kare planlı ve kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağı hariç kubbe tamamen yıkılmıştır. Kubbeyi taşıyan dört kemer, dört payeye oturtulmuştur. Kubbeye geçişi pantantifler sağlamaktadır. Apsis kemerinin alt köşesinde sağda Hz. Meryem, solda Cebrail tasviri, sağda ise Hz. İsa tasviri yer almaktadır. Apsisin yuvarlak kemeri yazı frizi ile kaplı olup, apsis önü tonozuna yakın yerde iki melek tasviri bulunmaktadır. Apsis önünün tonozunun orta kısmında ise güneş tasviri bulunmaktadır. (Foto-11-12)

Foto:11- Kilise Genel Görünüm

Foto:12- Kilise Kuzey İç Cephe Görünüm, 2018

2.9. SİVİL MİMARİ-KONUTLAR

Palu'nun Tarih boyunca deprem ve heyelan riski taşıyan bölgede olmasından dolayı evlerin temellerinde taşıyıcı öge olarak kireç taşı veya büyük kütleli kayalar kullanılmıştır. Palu evlerinde zemin katlar oluşturulan kemeler üzerine oturtulmuştur. Kemerler kireç ve yer, yer bazalt malzeme ile oluşturulmuştur. Kemer araları döşeme kotuna kadar dere taşlarıyla örülmüştür. Ev duvarlarının tüm merkezleri taş ustaları tarafından düzgün taşlarla merkez oluşturma ve depreme karşı mukavemet kazandırmak amacıyla örülmüştür. Merkez dışındaki duvarlar ise dere taşları ile örüldür. Eski Palu'nun zamana direnememesinin en önemli nedenlerinden biride Palu evlerinde İnşa malzemesi olarak kerpicin kullanılmasıdır. Kerpiç kışın sıcak yazın serin tutması nedeniyle ve yapımının ucuz olması nedeniyle Anadolu'nun birçok yerleşim yerinde tercih edilmesine neden olmuştur. (Foto:13)

Foto:13-PaluKonutları (http://www.palu.bel.tr/palu_hakkinda.php)

3. KÜLTÜREL MİRASIN YERLEŞİM DOKUSU AÇISINDAN KENTLEŞMEDEKİ ROLÜ

Tarihsel süreç içerisinde Şehir Yapılarını irdelediğimizde mekansal ve plan yapısının gelişimini bilmek, gerek planlama, gerekse planın uygulanması aşamalarında değerlendirme yapılmasını kolaylaştıracak ve gerekli korumaların

yapılabilmesi için yol gösterici olacaktır. Geleneksel Anadolu kentlerine baktığımızda her bir kent aslında üstlendikleri roller ve işlevler çerçevesinde kendine özgü nitelikleriyle değerlendirilir.

Osmanlı döneminde şehirleşme planına baktığımızda mimari olarak insan odaklı yaşama kolaylığı-üretim, sağlık, eğitim v.s. bir düşünce sistemine dayalı yaklaşım mevcutken son dönemlerde modern kentleşme ve paralelinde ilerleyen teknolojinin bu parametrelerden uzak olduğunu görüyoruz. Osmanlı döneminde evin tüm bireyleri sosyal ve ekonomik hayatın içerisindeyken günümüzde ne yazık ki bu olgunun değiştiğini gözlemliyoruz.

Yatay mimari olarak gelişen geleneksel kent merkezleri, geçmiş kültürlerin yaşam biçimine saygı duyulan, öf ve adetlerin, mahalle kültürünün yaşatıldığı, herkes tarafından erişilebilen toprağın ortak ekilip kullanıldığı, mekan kavramıyla özdeşleştirilmiş bir kavram olarak ele alındığı merkezler olmuşlardır. Yatay mimaride gelişen ilişkilerin günümüzde yer değiştiren şehir merkezlerinde dikeyleşen mimaride azaldığı bir durum söz konusudur. Dikeyde gelişen yapılaşma, estetik kaygıyla mekan ve plan hiyerarşisinde tutarlılık olmayan, mekan kavramının içinin boşaltıldığı, sevgi ve saygının giderek hissedilmediği bir merkeze dönüştürülmesi, zamanla bu alan içerisinde kimi zaman sıkışıp kalan dar alan odaklı kültürel miras yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Bu bakımdan bir kentin gelişmesi, o bölgenin/kentin mevcudiyetini sürdürebilmesi için yeni gereksinimlere gelişen teknoloji ve imkanlar dahilinde cevap vermesi ile alakalıdır. Kent, kendi içerisinde sahip olduğu sosyo-kültürel, ekonomik ve tarihi kültürel mimari mirasını koruyup geliştirebildiği ölçüde başarıya ulaşabilecektir. Bölgesel ve yöresel gelişmelere uyum sağlayamayan kentler, zaman içerisinde içine kapanık bir çocuk misali dış kabuğunu yıkamayacak ve kendi içerisinde sıkışıp kalacaktır.

Geçmişten günümüze önemli bir kent misyonu üstlenen Palu topoğrafyası, dağlık ve tepelerin çevrelediği, tarihi ipek yolu üzerinde bulunan ticaret ağı sayesinde önemli stratejik bir konuma sahip olup yol üzerinde birçok köprü ve konaklama yapılarına sahiptir. Kent, Türk kent kültürünün ve mimarisinin yaşatıldığı zengin bir kültürel dokuya sahip olduğundan, 19.yy'ın ikinci yarısına kadar farklı bir değişikliğe uğramamıştır. Doğal gelişim içerisinde meydana gelen yıkım ve tahribatlar çeşitli dönemlerdeki onarımlarla korunmaya çalışılmıştır. Son yıllarda modernleşen zamana ayak uydurabilmek için kültürel doku restorasyon süreçlerinden geçmekte ve kent merkezi korunmaya çalışılmıştır.

Tarihi serüven içerisinde Urartu'dan Roma, Bizans, Selçuklu, Çubukoğullarına, Dulkadiroğullarına, Selçuklu'dan Osmanlı idaresindeki süreçte kentin gelişimi etkileyen faktörler, topoğrafik yapı, nüfus artışı, göç verme, köyden merkeze geçiş, sosyo-ekonomik nedenler, ticaret, ulaşım akslarının değişimi, v.b. gibi unsurlar etkili olmuştur.

Palu'nun kuzeyden güneye doğru sarp tepelerden az eğimli alanlara doğru ve tam ortasından geçen Murat nehri vasıtasıyla verimli ve bereketli tarım alanları üzerinde kurulduğu söylenmektedir. Kent nehrin her iki yamacında paralel bir gelişim içerisinde olsa da hristiyan ve Müslüman halkın yoğun olarak yaşadığı tarım arazileri üzerinde kurulan coğrafya ve ulaşım aksına yakın gelişmiş bir kentten söz edebiliriz. Özellikle Konya-Sivas-Malatya-Elazığ-Tatvan-Van istikametindeki ticaret ağının önemli bir noktasını temsil eden Palu, Müslüman ve Hristiyan halkın uğrak yeri olmuş ve birçok konaklama, köprü, hamam, camii, medrese gibi anıtsal yapılarının yapıldığı imar kenti durumunda olmuştur. (Foto:14)

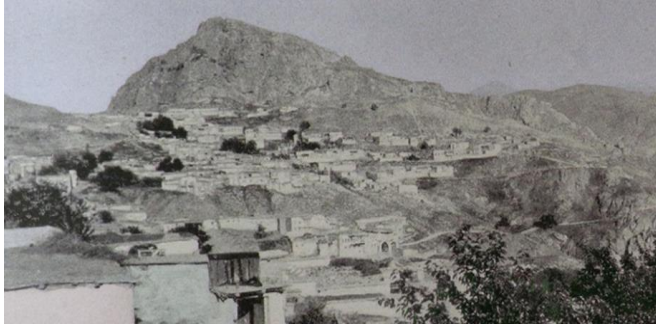

Foto:14- Aziz Mesrop Dağı'nın yamaçlarında kurulu Palu şehri (Wien, 1940)

Ulaşım aksı bakımından Palu köprüsü, hem ticaret hem de savunma stratejisi bakımından üstlendiği rol ile büyük önem sahiptir. Urartulardan günümüze değin büyük derebeylerin merkezi olmuş olan Palu, sahip olduğu misyonla yakın çevre kentlerin bağlandığı eyalet konumunda olmuştur. Ticaretin yoğun olarak yapıldığı dönemlerde Palu Köprüsü tam bir geçiş ağı konumunda olup, Palu'nun mimari dokusunun biçimlenmesinde önemli bir görev üstlenmiştir. Palu Köprüsü yapısal şema olarak birbirini tekrarlayan kemer aralıklarından oluşmakta olup, ilk başta taş ayak üzerine ahşap malzeme den yapılan köprü çeşitli zamanlarda tamiratlar görmüş ve orijinalini kaybederek günümüze ulaşmıştır. Köprülerin ana yapısını oluşturan kemerler ise iyi çaplanmış taş, pişmiş tuğladan yapılmışlardır. Köprü yapımı için seçilen yerler genellikle ayakların ve desteklerin çabuk yoğrulmasını engellemek için nehirlerin düz olan yerlerine yapılır, kentleşme ise köprünün yakın çevresinde şekillenmeye başladı. Osmanlı'da Mimar Sinan'ın yapmış olduğu köprülere bakıldığında mimari ve sanatsal kaygı ile çözümü yapılan köprülerin aynen Palu köprüsünde de aynı kaygıyla yapıldığını söylemek yanlış olmaz diyebiliriz.

İlk Türk yerleşmelerinin Palu kalesi eteklerinde ve güney yamaçlara yakın olduğunu söyleyebiliriz. Kale yönetim kademesinin oturduğu bir yer, kale'nin alt etekleri ise halkın yoğun olarak yaşadığı ve yaşamlarını idame ettirdikleri

yer olduğu, bunun dışında zaman içerisinde kale dışına dağılım gösterdiğini söyleyebiliriz.(Foto:15-16)

Foto: 15-16- Palu Kent Yerleşimi, 2018

Yerleşim yönünden bakıldığında göze çarpan özellik, konut mimarisi yapısal ve mekansal değişiklik arz etse de Türk milletinin geçmişini, kültürünü, yaşamışlıklarını, sosyo-ekonomik yapısını, teknolojisini göstermesi bakımından önemlidir. Konutlar az katlı, yapılar birbirine saygılı, tek aile yaşam karakteristiğinin konut mimarisine yansıtıldığı, bunun sonucunda kentleşme açısından bir mimari dokunun biçimlendiğini görebiliriz. (Foto:17)

Foto:17- Zeytin'da bir Ermeni köyü, (Leipzig, 1909)

4. DEĞERLENDİRME VE KORUMA ÖNERİLERİ

1940'lardan günümüze değin gerek Elazığ il merkezi gerek ilçe yerel yönetimleri Üniversiteler ile işbirliği yaparak koruma bilincinin oluşmasını benimsetmişler ve bu sayede ilçenin turizm açısından dikkat çekilmesini sağlamışlardır. Palu kentinde birçok eğitimler ve seminerler düzenlenerek buradaki kültürel mirasa dikkat çekilmiş, yapılan özveriyle çalışmalarla dünya mimari mirası içerisinde yer alınmasının önü açılmıştır.

Sahip olduğu zengin kültürel miras ve bu mirası gelecek nesillere en iyi şekilde bırakma arzusu Palu kentinin 'Kültürel Turizm' açısından cazibesini artırmakta ve kentte yaşayan halkı heyecanlandırmaktadır. Palu'daki kültürel dokunun restore edilmesinde ve yok olmaktan kurtarıp adeta gelişen ve

modernleşen Palu kentiyle beraber yaşatılmasını sağlamak en başta Koruma ya bakış açısının değiştirilmesiyle sağlanmış ve bu bölgeye yoğunlaşılmasını sağlamıştır. Örnek koruma çalışmalarına Vakıflar Genel Müdürlüğü, Valilik, Elazığ Kudep birimi, Çekül Akademî, Palu Kaymakamlığı, Palu Belediyesi, Fırat Üniversitesi, v.b. gibi çeşitli kurumlar destek vermektedir.

Tescil kararı verilen yapıların yerel sahipleri tarafından yüksek maliyetler yüzünden bakımlarının yapılamaması, restore edilememesi, yapıların hızla el değiştirmesi gibi pek çok kentsel sit alanlarında yaşanan sorunlar Palu'da da yaygın olarak görülmektedir. İlçe merkezinin ana cadde üzerindeki yapılar el değiştirmekte ve kullanım türünde dönüşümler nedeniyle sürekli bir sirkülasyon yaşarken, diğer bazı caddelerinde henüz dönüşüm sürecinin yaşanmaması da kentleşmeyi etkilemekte ve kültürel mirasın bu dönüşüm içerisinde nasıl bir şekil alacağı zaman içerisinde görülecektir. Geleneksel dokusu ile adeta açık hava müzesini andıran Palu, ilçe merkezini çevreleyen yerlere dağılmış olan mimari ve sanat yapıları ile bu mimari dokuya ve çevreye özlem duyan kesime çekici gelmekte ve öncelikli olarak kente gelen yerli ve yabancı turistler bu otantik dokuyu ziyaret etmektedirler. Ancak restorasyon masraflarını karşılayabileceklere veya geleneksel tarzda taş evler yaptırabilenlere yardımcı olunabilmekte ise de birçok otantik olarak nitelenen mekan ve yaşam hızlı bir biçimde ödeneksizlikten yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Önceleri yerli halkın gücü yettiği ölçüde bakımını yapmaya ve yaşatmaya çabaladığı yapılar artık ekonomik gücü olan tarafından korunmaya başlanmıştır.

Öneriler Olarak; Tarihi yerleşim dokusu içerisinde çok yüksek fiyatlara satın alınan taş ve kerpiç evlerin mülk sahiplerince yıkılıp yeniden yapılmasının önüne geçilmeli, bu sayede mekansal ve plansal birlikteliğin yok olmasına set çekilmiş olunmalıdır. Ayrıca yeni inşa edilen birçok betonarme yapı taşla kaplanarak taş yapı izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Böylesi bir süreç tarihi dokunun özgünlüğünü yitirmesinin yanı sıra sahteleşmesine neden olmaktadır. Tarihi dokunun içerisinde ya da yakın çevresinde inşa edilen kısımlarda hem görsel hem fiziksel anlamda aşılamayan bahçe duvarları içerideki ile dışarıdaki yaşamı birbirinden tamamen koparan özelliktedir.

Modernleşen bir Anadolu kenti olan Palu'da, kültürel/mimari mirası koruma çabalarının gerek yönetim düzeyinde, gerekse kent kullanıcıları düzeyinde çevresel ölçekte olması gerektiği konusunda bilinç oluşturulmalıdır.

Mimari koruma ile ilgili yasa ve tüzükler incelendiğinde, koruma uygulamalarının yalnızca tek yapı ölçeğinde değil, hem Venedik Tüzüğü hem de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde ele alınması değerlendirilmesi bütünleşik korumanın gerekliliği vurgulanmalıdır.

Korunan yapıların çevrelerinin geçmişteki durumu kullanıcılara aktarılmalıdır. Yaşama kültüründeki, teknolojideki, sanat ve estetik algısındaki de-ği-

şimler, geleneksele öykünen yeni yapı çevreler yerine özgün geleneksel yapıları çevreyi korumayı destekleyecek biçimde yönlendirilmelidir.

5. SONUÇLAR

Toplum Yaşamının evreleri boyunca her yapının gerçekleştirilmesi; yapının amacına uygun olarak seçilen malzemelerin, yapının yapıldığı dönemdeki teknik kurallar uyarınca üretilmesine ve kullanılmasına dayalıdır. En basit çözüm, yapının gerçekleştirileceği yerdeki doğal malzemeleri olduğu gibi kullanmak, veya minimum çabayla biçimlendirip yararlanmaktır. Yapı eyleminin başında bu nitelikteki geleneksel malzemeleri olarak toprak, doğal taş ve ahşaptan oluşan üçlü bir grubu sayabiliriz.(İzgi, 1999,İstanbul.)

Anadolu da, Orta Asya da, Afrika da ve birçok yerde kullanılan ağırlıklı olarak kullanılan taş, toprak, tuğla ve ahşap malzemelerin yanı sıra Palu ilçesinde özellikle kırsal kesimde %70 e yakın oranda kerpiçli yığma yapıların inşa edildiğini söyleyebiliriz. Konutlar, dinle bütünleşik, gelenek ve örfilere uyumlu, geçmişten gelen alışkanlıklar çerçevesinde yapılmaktadır. Köy yapılarının tümüne yakın bir kısmında önemli görsellik kaygısı yoktur. Genellikle iki atlı evlerin kapı ve pencere demir korkulukları nadiren motifli yapılmıştır.

Geçmişten günümüze birçok yerleşmelere konu olan Anadolu'da eski şehir yerleşmeleri ya yıkılmış, tahrip, harabe görünümlü olmuş ya da günümüze değin gelememiştir. Ayakta kalmayı başaranlarda hızla gelişen modernleşen kent yapılaşmasına ayak uyduramamış yeni yerleşimlerde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Yerleşim dokularının zamanla yer değiştirmesine sebep olarak ya doğal felaket ve olayları ya da sosyo-ekonomik nedenleri gösterebiliriz. Ayrıca yolların güzergahlarının değişmesini de bu kapsam içinde ele alabiliriz. (Tuncel, 2009, 288)

Teknolojinin gelişmesi yapı malzemesi pazarında olumlu etkiler yaratırken yaşadığımız çevrenin de kirlenmesine neden olmaktadır. İleri teknoloji ürünü olan çağdaş yapı malzemelerinin üretiminin, çevre sorunlarının ortaya çıkmasında büyük rolü vardır. Bu malzemelerin sadece üretim aşamasında değil yapılarda kullanımı ve tüketimi sırasında da yaşam döngülerinin her aşamasında çevre üzerinde bir etki yaratırlar. Bu durumda, gelecek nesillere yaşanabilir çevreler bırakmak için çevre kirlenmesini önleyecek tedbirlerin alınması kaçınılmaz olmaktadır.

Hızla modernleşen bir Anadolu kenti olan Palu'da, kültürel/mimari miras koruma bağlamında incelendiğinde, birçok ögenin günümüze ulaşamadığı, günümüze ulaşanların birçoğunun ise yapı ölçeğinde korunsa da çevresel ölçekte korunamadığı görülmüştür.

Korunan yapıların çevresindeki bellek çoğunlukla günümüze ulaşabilmiş ancak modernleşme sürecinde büyük oranda değişime uğramıştır.

Kentin modernleşmesinde etkili olan; Yaşama kültüründeki değişim, Göç verme veya köyden merkeze akış, şehrin ana alterlerinin değiştirilmesi gibi ve

hızla artan nüfus ve paralelinde gerekli olan yapı stoğu, kentin hızlı ilerleyen modernleşme süreci, Teknolojik değişimler, Sanat ve estetik algısının değişmesi gibi nedenler, koruma kavramının geri planda kalmasında da etkili olmuştur. Bir yandan kentin özgün mimari değerleri kısmen korunabilirken, modern mimari karşısında hızla tüketilirken; bir yandan da geleneksele öykünen ancak kent belleğinde yeri olmayan yeni mimari ürünler oluşturulmuştur.

Yapılan bu çalışmanın, hızla değişen ve modernleşen Anadolu kentlerinde korumaya vurgu yapılarak sanatın, estetik değerlerin ve kültürün geleceğe aktarılması sürecine katkı koyacağı düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışma ile Anadolu kentlerinde yaşanan değişimlerin nedenleri, Palu kenti özelinde detaylı olarak ortaya çıkarılmıştır. Kullanıcı, tasarım, teknoloji ve koruma bilincindeki eksiklik etkisiyle kentin yerel yerleşim dokusunun korunmasının zorlaştığı görülmüştür.

Çalışmanın sonucunda elde edilen verilerle, yapılan araştırma ve incelemelerden elde edilen veriler üzerinden modernleşme süreci hızla devam eden bir Anadolu kenti olan Palu'da geçmişten günümüze ulaşan kültürel miras sorunları belirlenerek gerek sanat ve estetik bağlamında, gerekse tarihi, kültürel ve teknik anlamda değer taşıyan bu mirasın nasıl korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerektiği konusunda çıkarımlar yapılarak öneriler getirilmiştir. Bu anlamda yapılan çalışmanın, kentin yitirdiklerini hatırlatma, estetik kaygı ve Palu Kentinin hak ettiği yeri bulması, Turizme kazandırılması ve günümüze ulaşan mirası koruma bağlamında farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

ACUN S; GÜLDAL E, (2003), '*Yenilebilir Bir Malzeme: Kerpiç ve Alçılı Kerpiç*', TMH – Türkiye Mühendislik Haberleri, Sayı:427-2003/5

AYDEMİR, E., (2014), *Paluyu Tanıyalım Broşürü*, Palu Belediyesi Kültür Yayınları,,

ÇAKAR, E.,(2018) “ *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Palu Köprüsü* “ Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi Cilt: V, Sayı:1, Elazığ

Anonim, *Elazığ Anadolu Kültür Dergisi*, (2018), Mimari Kültürel Miras Değerlendirme Rap.,s.27, 52.

İZGİ, Umar., (1999), *Mimarlıkta Süreç*, YEM Yayınları, İstanbul.

GROTHER Hugo ,(1909), *Geographische Charakterbilder*, Leipzig.

GÜL, Atilla; APAYDIN, Aydın., Geleneksel Eski Konutlarda Mimari ve Ekolojik Yaklaşımlar; Isparta-İslamköy Örneği, Uluslar arası Ekolojik Mimarlık ve Planlama Sempozyumu, 2009, Antalya, 43-45.

GÜRER, Nevin, 2006, Kırsal Turizmin Gelişiminde Geleneksel Konut Dokusundan Kaynaklanan Fırsatlar ve Kısıtlılıklar, Turizm ve Mimarlık Sempozyumu, 28-29, Nisan, 2006.

KAFESCİOĞLU, Ruhi; ‘Toprak-çağdaş yapı malzemesi’, İlgi Ekstra, Shell yayını, İstanbul.

KUBAN, Doğan (1995), Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler, 2.Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 225-230, İstanbul.

PIETSCHMANN Victor, (1940), Durch kurdische Berge und armenische Städte, Wien.

SUBAŞI DİREK, Yaşar; KURUCU Muhammet., (2009), “Van ve Harran Geleneksel Kerpiç Konutlarının Ekolojik Açıdan kıyaslanması“, Uluslar Arası Ekolojik ve Planlama Sempozyumu, Antalya. S.31-36.

TUNCEL, Metin, (2009), ‘Türkiye’de Yer Değiştiren Şehirler’, II. Uluslar arası Ağrı Dağı Nuh’un Gemisi Sempozyumu, Ebru Maatbacılık, s.388-389

ÜNAL, M. A., (1992), “XVI. Yüzyılda Palu Hükümeti”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 7, s. 241-265.

<http://elazigkulturturizm.gov.tr/TR,58515/palu.html>-20.09.2018

PALU Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı

<http://www.palubeltr/files/files/paluyutaniyalim.pdf>-18.09.2018

<http://www.mared.org.tr/Icerik/palu-1344-18.08.2018>

http://www.palu.bel.tr/palu_hakkinda.php-18.08.2018

<http://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/diyarbakir-vilayeti/palu/yerel-ozellikler/evler-ve-mimari.html>